

Stencinger Norbert:
Az első világháború haditervei

A tanulmány¹ fő feladata, hogy áttekintse az első világháborúban résztvevő nagyhatalmak haditerveit illetve bemutassa azok kialakulását, ismertese tartalmukat. De a témához elengedhetetlenül fontos a kor politikai viszonyainak ismerete és a szövetségi rendszerek kialakulásának folyamata, ezért szeretném munkámat az említett témával kezdeni.

A hatalmi viszonyok alakulása a XIX. század végén és a XX. század elején

A XIX. század közepétől nagy változások figyelhetők meg elsősorban Európában, de ez gyarmatosítás miatt kihatással volt az azon kívüli területekre is. A kontinens nyugati felén elsősorban a nemzetállamok kialakulása okozott változásokat a politikai életben, míg a középső és keleti részekben a század közepén lezajlott forradalmi hullám változtatott az eddigi berendezkedésen, és vezetett modernizáló törekvésekhez. A változások itt is mélyrehatóak voltak: nemcsak a kontinens fejlettebb részében alakultak ki új egységes államok, mint Németország, Olaszország, de itt is nagyhatalom született az Osztrák – Magyar Monarchia képében az 1867-ben megkötött kiegyezéssel.

A polgárosodás és a nemzeti eszmék elterjedtek kevésbé fejlett területeken, mint például a Balkán félsziget, de az itt élő népek önállósodási és modernizációs törekvéseinek megálljt parancsolt az Oszmán birodalom despotikus rendszere. Ők azonban nem mondtak le ezekről, ami folyamatos feszültséghez vezetett a térségben.

A fejlett országok expanziós törekvéseit növelték az egyre fejlettebb iparok nyersanyag, valamint a növekvő gazdaságok egyre nagyobb piaci szükségletei. Ezekhez a fontos tényezőkhöz társult még az is, hogy az adott ország nemzetközi politikában betöltött súlyát növelte, ha rendelkezett gyarmatokkal. Ezek az eltérő, de összefüggő folyamatok állandóan feszültségben tartották a kontinens országait, és arra ösztökélték őket, hogy mivel egyedül már nem voltak képesek céljaikat elérni, szövetségeket kössenek egymással. Így alakulhattak ki megállapodások, melyekben olyan felek vettek részt, akiknek gazdasági lehetőségeik és céljaik eltértek egymástól, de ezeket csak együtt érhették el.²

A kor vezető nagyhatalma továbbra is a Brit birodalom volt. Ők rendelkeztek a legfejlettebb gazdasággal és a legnagyobb gyarmatbirodalommal valamint a legnagyobb és leghatékonyabb tengeri flottával is. Külpolitikájukat jól jellemzi Lord Palmerston³ legendás mondása: „...*Nincsenek állandó barátaink, nincsenek állandó ellenségeink...*”⁴, és ezt folyamatosan érvényesítették gyakorlatban is. Fő céljuk az volt, hogy a kontinensen egyik vetélytársuk se erősödjön meg oly mértékben, hogy érdekeiket veszélyeztesse. A szövetségi rendszerek kialakulásának elsődleges élvezői voltak, hisz így mindvégig fenn állt a „*balance of power*” az európai vezető államok között.

¹ Ezúton szeretnék köszönetet mondani a segítségért és figyelemre méltó észrevételekért Dr. Horváth Csaba ezredesnek és Dr. Négyesi Lajos alezredesnek.

² Bővebben. A 20. századi egyetemes történet 1890-1945 I. kötet Korona kiadó Budapest 1997. Később lásd Egyetemes tört.

³ Lord Palmerston brit miniszterelnök 1855-1865.

⁴ Lásd Galántai József Az első világháború című Gondolat Kiadó Budapest 1980 című könyvében, továbbiakban lásd Galántai

Az egyik feltörekvő vetélytársuk elsősorban dinamikus fejlődése és flottaépítési⁵ programja miatt az ifjú Németország volt. Nekik az állam megalakulásától, 1871-től, folyamatosan számítaniuk kellett a franciák revans igényére⁶, hisz az ő kárukra is gyarapodott az új birodalom. Így nem lehetett más külpolitikai és katonai céljuk, mint a meglévő határok elfogadtatása és a birodalom megszilárdítása. Ennek megfelelően alakították ki külkapcsolataikat is. Mivel folyamatosan attól tartottak, hogy nyugati szomszédaik, a franciák szövetkeznek a kelettel, az oroszokkal, ezért megkötötték a „három császár szövetségét”⁷, majd 1879-ben az Osztrák – Magyar Monarchiával a cár elleni titkos szövetséget. Az utóbbi kontraktus az első világháború háború végéig érvényben volt, de csak az aláírás után tíz esztendővel hozták nyilvánosságra, és többször újra tárgyalták.⁸

Harmadik szövetségük, Olaszország csatlakozásához egy, a franciákkal történt konfliktus vezetett: a római külpolitikai vezetés igényt tartott ugyanis az Oszmán birodalom legnyugatibb tartományára, amelyre azonban szemet vetettek Párizsban is, és ott gyorsan cselekedtek, megszállták Tuniszt. Ennek az eseménynek az lett a következménye, hogy 1882-ben létrehozták a hármas szövetséget Olaszország, a Monarchia és a Német Császárság között.⁹ A megállapodást öt évente folyamatosan módosították és kiegészítették egészen 1915-ig, az olaszok kilépéséig.

A fent említett megállapodások a Monarchiának is előnyösek voltak, hiszen szövetségeseket szereztek az egyre nagyobb feszültséggel járó Balkánnal kapcsolatos külpolitikájukhoz, mely keretében a berlini kongresszus¹⁰ rendelkezéseképp okkupálták Bosznia Hercegovinát.

A franciák az 1870-71-ben lezajlott háború keretében elvesztették Elzász Lotharingiát, és ez a tény rányomta bélyegét külpolitikájukra és belpolitikájukra egyaránt. Két lehetőségük volt: vagy a revansot választják és a feltörekvő, nagyon erős, fiatal Német Császárság ellen készülnek vagy a gyarmatosítást. Gazdasági és katonai potenciáljukat reálsan felmérve ez utóbbit választották, de az elveszett területek visszaszerzéséről nem mondtak le. A szövetségesek szerzésében Oroszország felé fordultak, ők ugyanis viszonyuk a balkáni események miatt egyre feszültebbé vált a Monarchiával és szövetségesével, a német császárral, ezen kívül nagyon jól jött nekik egy nyugati szövetséges, aki szintén nem ápolta jó viszonyt a két országgal. Ezért először 1891-ben megkötöttek egy általános francia – orosz szövetséget, mely a két ország viszonyára terjed ki, majd három esztendővel később már egy olyan egyezmény született, amelyben nyíltan szövetséget kötnek egy esetleges németekkel vívandó háborúra¹¹.

A századforduló évei változást hoztak a francia külkapcsolatokban. A fent említett egyezményen kívül egyre inkább közeledtek az ellenséges tábor fokozatosan erősödő, és így az eddigi szövetséget háttérbe szorító tagjához, Olaszországhoz. Ők elfoglalták és fennhatóságuk alá vonták a Szomáliai félszigetet, amelyben a franciák támogatták őket, és ez a két ország közeledéséhez vezetett. E folyamatot felgyorsították a francia befektetők, akik egyre szívesebben vállalkoztak vagy támogattak helyi érdekeltségeket a szomszédos országban. Ekkor kezdődött tehát az a folyamat, mely az olaszokat eltávolította a központi

⁵ A német flotta építést Tirpitz admirális dolgozta ki még 1898-ban. Később, 1906-ban, majd két esztendővel később 1908-ban újabb flottaépítő törvényeket fogadtak el és az angolok legnagyobb meglepetésére négy 18600 tonna vízkiszorítású dreadnought osztályhoz tartozó hajót bocsájtottak vízre.

⁶ A Német Császárságot Párizsban kiáltották ki és Elzász Lotharingiát is hozzá csatolták a franciák nagy sérelmére.

⁷ Németország I. Vilmos, Oroszország II. Sándor, Monarchia Ferenc József.

⁸ 1884-ben és 1902-ben.

⁹ Tévesen a hármas szövetséget az 1879-ben kötött titkos szövetség bővítésének tartják holott új megállapodásról volt szó.

¹⁰ 1878-ban rendezett kongresszust az 1877-78-as török elleni háború lezárásának tekintették.

¹¹ Az 1891-es és 1894-es szerződés között volt egy kontraktus melyet 1892-ben kötöttek a két ország vezérkarai.

hatalmaktól, és később az ellenük való háborúskodáshoz és a sok magyar áldozatot is követelő Isonzó front megnyitásához vezetett.

Ezidőtájt a franciák egy ősi ellenségükkel is rendezték viszonyukat: az angolokkal. 1903-ban VII. Edward brit uralkodó a világ nagy meglepetésére Párizsba látogatott. A vizit folytatásaként szorosabbra fűzték a kapcsolatokat a két ország között, és végül egy esztendővel később megkötötték az „entente cordiale”-t.

De mi is volt az, ami az angolokat a kontinensen való aktív külpolitikához vezette? A németek előretörése. Flottájuk folyamatos fejlődése mellett egyre nagyobb befolyást szereztek a Közel – Keleten¹², ami az ottani angol érdekeket veszélyeztette, elsősorban Indiával kapcsolatban.

Az orosz birodalom a XX. század elejére jelentősen meggyengült kül- és belpolitikájának következtében¹³. A cárnak, ha meg akarta politikai befolyását tartani, akkor szövetségesekre volt szüksége. Balkáni politikája miatt a központi hatalmakhoz nem csatlakozhatott, ezért a másik oldalon keresett és talált magának szövetségest Anglia személyében. A megállapodást, melyben biztosították egymást a kölcsönös támogatásról, 1907-ben írták alá.

Ezzel kialakult a két hatalmi több, melyekhez az első világháború során még további országok is csatlakoztak. A nagyhatalmak folyamatosan folytatták hadseregeik felfegyverzését. A flottát elsősorban az angolok és németek¹⁴, a gyalogságot, tüzérséget, lovasságot pedig kivétel nélkül minden ország fejlesztette.¹⁵ Érdekesség, hogy a szigetországiak ekkor állították föl a kontinensen bevethető expedíciós erőiket, amire eddig úgy gondolták nincs szükségük valamint az, hogy a hadsereg modernizálása keretében a cár birodalmában vasútvonalakat építettek ki, hogy a mozgósítást minél gyorsabban végrehajtsák. A jól felszerelt hadak bevetésre, az új fegyverek pedig kipróbálásra vártak. A korban számtalan olyan konfliktus volt a szemben álló felek között, ami háborúhoz vezethetett volna, de ezeket¹⁶ még sikerült békésen megoldani. Azzal viszont mindenki tisztában volt, hogy egy nagy háború kirobbanása csak idő kérdése. A politikai szándékokat jól példázták a folyamatosan készülő haditervek is.

Német Császárság

A németek első világháborús haditerve *Alfred von Schlieffen*¹⁷ volt vezérkari főnök munkájára épült. Ő 1891-től egészen 1905-ig volt posztján, abban az időszakban, amikor hazája politikai vezetése egyre agresszívabb terveket szőtt hatalmának kiterjesztésére. Elődje idősebb *Moltke*¹⁸ idején még jóval szolidabb volt a frissen alakult állam külpolitikája: a megszerzett

¹² A németek felvetették Berlint – Bagdaddal összekötő vasút tervét, valamint a német bankok egyre nagyobb érdekeltségeket szereztek a térségben.

¹³ Orosz japán háború 1904-05 között illetve az 1905 –be kitört lázadás eredményeként csökkent a cár befolyása és hatalma.

¹⁴ Az angolok dreadnought hajóosztályt fejlesztik, létrehozzák a flotta új bázisát Scape Flow-t valamint európai vizekre rendelik hajóik nagy részét. Áttérnek a diesel üzemmódra ami hatalmas előrelépést jelent. A németek a már említett törvények értelmében folyamatosan fejlesztik hajóparkjukat.

¹⁵ Az Osztrák-Magyar Monarchiával kapcsolatban bővebben olvashatunk erről : Magyarország Hadtörténete két kötetben főszerkesztő Liptai Ervin Zrínyi Kiadó 1985 Budapest II. kötet 46-49.oldal

¹⁶ 1905-06 marokkói válság, 1908 casablancái incidens, 1911 második marokkói válság, balkán háborúk. Bővebben: lásd egyetemes tört.

¹⁷ Alfred von Schlieffen gróf (1833 -1913) tábornagy, 1891-1905-ig a német haderő vezérkari főnöke.

¹⁸ Helmuth Karl Bernhard von Moltke gróf (1800-1891) tábornagy, orosz illetve a német haderő vezérkari főnöke.

területeket – Elzász Lotharingia – megtartását, és az újonnan alakult állam elfogadását tűzték ki célul. Ehhez a programhoz csatlakoztak a hadászati elképzelések is. Nem gondoltak támadó hadműveletekre, a status quo fenntartására törekedtek.

Alapvetően megváltozott a helyzet, amikor 1890-ben a vaskancellár, Bismarck¹⁹ távozott posztjáról. Az általa képviselt mérsékelt és reális külpolitikát felváltotta egy agresszív, támadó jellegű vonal. A hadászati tervek is ehhez igazodtak, ekkor került a vezérkar élére von Schlieffen, aki ekkor már a francia sereg teljes megsemmisítésén gondolkodott. Rengeteg hadgyakorlaton vett részt a francia – német határ közelében és ekkor belátta, hogy a megerősített erődrendszeren nincs esély áttörni, viszont sokkal hatásosabb lenne megkerülni azt. Az átkarolást két irányból nem tartotta lehetségesnek, mivel véleménye szerint ehhez a német haderő nem rendelkezett elegendő potenciállal. Ahhoz, hogy az erősségeket megkerüljék, két utat tartott jónak: vagy Luxemburgon és az Ardenneken át támadják a franciákat vagy Hollandia déli részén keresztül Belgiumon és a nagyhercegségen keresztül. Gall földre Lille városánál törnének be és a tengerpartig húzó harcvonallal támadnák Párizst. A terveket már 1897-re kidolgozta, majd később, 1905-ben egy memorandumban foglalta össze. Ehhez a merész elgondoláshoz a német haderő nagy részét mozgósította volna. Viszonylag kisebb rész a francia–német határon épült erődrendszerre támaszkodva védekezik, míg a hatalmas erejű jobbszárny átkarolja a fővárosa védelmére felsorakozott francia haderőt. A haditerv már számolt az oroszok magatartásával is. De úgy gondolta, hogy ők nem fognak az esetleges konfliktusba beavatkozni, mivel leköti erejüket a japánokkal vívott háborújuk és az egyre szélesedő belpolitikai válság.

Amikor az ifjabb *Moltke*²⁰ került a vezérkar élére, már alapvetően megváltozott viszonyokkal találta szemben magát, ami arra készítette, hogy ő is változtasson a haditerven. Ugyanis az oroszok ekkorra már megoldották korábban fennálló gondjaikat, és készek voltak eleget tenni szövetségi kötelezettségüknek, s katonai segítséget nyújtani az esetleges háborús konfliktusban. Tetézte a bajt, hogy a németek számítottak arra, hogy az oroszok az elégtelen infrastruktúra miatt nagyon lassan hozzák működésbe hadigépezetüket, de vasútvonalak építése miatt ez a helyzet is változott. Így arra, hogy a franciák legyőzése után forduljanak a keleti szomszéd ellen, mint ahogy azt eredetileg szerepelt a haditervben, csökkent az esély. Másik nagy gondot az jelentette, hogy a németek fő szövetségese, a Monarchia hadserege nem biztos, hogy ellen tudott volna állni egy bekövetkező orosz invázióknak. Időközben a francia sereg létszámát is emelték valamint az angolok is létrehozták expedíciós seregüket, amivel a németeknek is számolniuk kellett. Ezeknek az eseményeknek a figyelembe vételével dolgozta át az új vezérkari főnök elődje tervét.

Új koncepciót nem dolgoztak ki, maradt az eredeti schlieffeni elképzelés annyi módosítással, hogy a hadosztályok számát növelték a védekezési oldalon. Az eredeti elképzelések szerint 7:1 lett volna az arány a támadó és védekező csapatok között, Moltke tervében ez változott volna 5:2-re.

A másik változtatása az volt, hogy a holland területeket kihagyta volna az átvonulásból és erőit Liegen keresztül vezette volna francia földre. Ehhez azonban el kellett foglalni a fent nevezett belga város megerősített erődjét. Ezt egy speciálisan kiképzett rohamosztagra bízták a tervek szerint. Az 1-7 számozott hadsereg mintegy 1,6 millió katona feladata lett a támadás, míg a nyolc hadtestet átfogó balszárny feladata a francia –német határ védelme Metz városa és a Jura hegység között. A jobbszárny két szélső hadserege (1 és a 2-es) a Maas és a Sambre folyók közt fordult délre. A harmadik hadsereg a Maast Namurtól délre keresztezi, a Sambre és a Maas között nyomul be ellenséges területre, a 4. és 5. hadsereg az Ardenneken

¹⁹ Ottó von Bismarck herceg (1815 – 1898) 1862-1871 Poroszország miniszterelnöke és külügyminisztere, 1871-1890-ig Németország kancellárja.

²⁰ Helmuth von Moltke (1848 – 1916) tábornagy a 1906-1914-ig a német haderő vezérkari főnöke, a marnei kudarc után betegségre való hivatkozással nyugdíjazását kérte.

keresztül ér francia földre. A nyolcadik hadsereg Poroszországban védekezik szükség szerint és várja, hogy a nyugati fronton felszabadult csapatokkal támadást vezessen. A határ mentén felsorakozott erők mögé tartalékokat is visszatartottak, hogy a partraszálló angol csapatok ellen bevessék őket.

A háborúra készülő német sereg létszáma békeidőben 800 ezer fő volt és 80 ezren tartalékos szolgálatot láttak el. A mozgósítás végére, 1914 augusztusára ez a szám 2,5 millióra nőtt. A katonákat 8 hadseregbe, 1 hadseregrészbe és 4 lovashadtestbe osztották be.

A flotta, amely fejlesztésére nagy figyelmet fordítottak, 44 sorhajóból, 15 nehéz és 38 könnyűcirkálóból, 217 torpedóvetőből és 28 tengeralattjáróból állt a harcok kezdetén.²¹ A hadseregnek a császár lett a főparancsnoka 1914 augusztus elsejétől, a hadműveleteket a vezérkari főnök irányította az OHL²² főhadiszállásáról, Berlinből.

Az Osztrák – Magyar Monarchia haditerve

A monarchia haditerve szorosan kapcsolódott a szövetséges németek elképzeléseihez. A háború kitörésekor a Frigyes főherceg vezette hadseregnél, melynek vezérkari főnöke Conrad²³ volt, három lehetőséggel számoltak: az első, az „R” (Russland) variáns Oroszország, Szerbia és Montenegró ellen egyidejűleg megvívandó harc esetére készült. Ez a terv negyven hadosztályt Kelet-Galíciában, kilenc hadosztályt a Drina–Száva mentén vonultatott fel, de számított arra, hogy Kelet-Poroszországból tizenhárom hadosztály támadja a cári csapatokat.

A második az „I” (Italia) jelű, Olaszország és Szerbia egyidejű támadásával számolt. Ez esetben a katonák 4/5 része vonult volna a nemrég még szövetséges, de a háború kitörése előestéjén már ellenség talján csapatok ellen.

A harmadik lehetőség a „B”(Balkan) variáns Szerbia lerohanását szorgalmazta. Ehhez a fegyveres erő mintegy 2/5 részét az ötödik, hatodik és második hadsereget, kilenc hadosztályt, tizenkét önálló dandárt és három lovashadosztályt használt volna fel.

A háború kitörése előtt közvetlenül az „R” és „B” variáns jött csak számításba. A mozgósítást azonban úgy dolgozták ki, hogy minden eshetőségnek megfeleljen. Kialakították az Oroszország ellen vonuló haderőt, amely kilenc hadtestet, az egész haderőnek 3/5 –ét foglalta magában (A-Staffel). Amennyiben csak a déli irányban Szerbia Montenegro elleni háború alakulna ki, akkor a haderő ezen része tartalékokat képezne az orosz beavatkozás esetére.

Kialakították a következő lépcsőt Minimalgruppe Balkan elnevezéssel, amely három hadteste minden esetben Szerbiát támadná. Amennyiben csak az oroszokkal alakult volna ki fegyveres konfliktus abban akkor a délvidéken védekeznek²⁴.

A harmadik nagy mozgósítási egységben (B-Staffel) a második hadsereg minden háborús esetben szerepet kap, de nem egyformán. Ha csak Szerbia és Montenegróval tör ki a fegyveres konfliktus, akkor az ötödik és hatodik hadsereggel együtt támadó feladatokat lát el. Ha az oroszokkal vagy mindkét irányba kitör a háború akkor az északkeleti frontra megy, de csak az első, harmadik, negyedik hadsereg után, mivel nem volt elegendő vonat a katonák szállítására.

²¹ Az adatok Galántai József munkájából származnak.

²² Oberste Heeresleitung

²³ Conrad von Hötzendorf gróf (1852 – 1925) tábornagy, 1906 – 1911, majd 1912 -1917-ig az osztrák – magyar haderő vezérkari főnöke. 1917-18 hadseregarancsnok az észak-olaszországi arcvonalon.

²⁴ Ez a hadsereg mint egy 1/5 jelenti.

Ma már tudjuk, hogy a Monarchia július 28-án csak Szerbiával került hadiállapotba, ennek megfelelően a részleges mozgósítás csak a Minimalgruppe Balkanra és a B-Staffelra vonatkozott.

Franciák XVII. haditerve

Az 1871-es dátum, mikor is a franciák elveszítik Elzász Lotharingiát és kikiáltják a német Császárságot, nem csak a Rajna mentén okoz változást a politikában, de a Szajna mentén is. A cél nem lehet más csak a revízió. Ennek megfelelő támadó haditerveket készítenek, szám szerint tizenhatot, míg a végsőig, az első világháborúban alkalmazandóig eljutnak.

A tervek fő célja az elvesztett területek visszaszerzése. Amikor értesülnek a készülő Schlieffen tervről, akkor sem módosítanak, csak annyiban, hogy már a Rajna vonaláig akarnak előre törni.

A XVI. terv is egy hatalmas frontális támadás. Kidolgozóik úgy gondolták, nem baj, ha a németek megidulnak, ők akkor az ellenség által a támadás miatt kevésbé védett szakaszon támadnak. Az esetleges háborúba minél gyorsabban be akarják vonni keleti szövetségüket, az Orosz birodalmat, hogy a németeket így kétfrontos harcra készítsék.

A túl egyszerűnek látszó terv ellen többeknek kifogásuk volt: Michel tábornok - aki a Legfelső Haditanács elnökhelyettese, a hadsereg kinevezett főparancsnoka volt - véleményét nem lehetett figyelmen kívül hagyni. Ő ugyanis tisztában volt a német haderő potenciáljával és úgy gondolta, hogy a Verdun – Namur – Antwerpen vonalon védekezni kellene ellene és megpróbálni megállítani az offenzívát. A vezérkarnál azonban kevesen osztottak aggodalmában és ellenlábasi elmozdították posztjáról.²⁵

Helyét Gallieni és Joffre tábornokok töltötték be, de az igazi katonai vezető már ekkor is Foch²⁶ tábornok, később marsall, aki ekkor még a Katonai Akadémia igazgatója volt.

A változó körülményekkel és lehetőségekkel folyamatosan módosult a franciák haditerve is. Az utolsó változat a világháború kitörése előtt az 1913 májusában elfogadott XVII. terv volt. A fő cél a Rajnáig való előrevonulás nem változott a különböző változatokban, de a végsőben már figyelembe vették a németek csapatmozgásait és ehhez igazították a támadás mértékét.

A jobbszárnyat 1-2 hadsereg alkotja, amely Lotharingián keresztül támad, a balszárny 3., 4., 5. hadsereg a megerősített határtól nyugatra támad. Ha a németeknek sikerül terveiket megvalósítani akkor a jobbszárny támad, míg a bal az angol expedíciós erővel védekezik.

Nagy mértékben számítanak arra, hogy az oroszok tizenöt nap alatt mozgósítanak és hátbatámadják a németeket. A francia haditerv ezen kívül számolt még egy esetleges Svájc irányából érkező német támadással is²⁷.

A flotta szerepe mindössze annyira korlátozódott, hogy biztosította az utánpótlást a gyarmatokról az anyaországba

A mozgósítás után 1914 augusztus elsején a francia hadsereg létszáma elérte a 4 millió főt. A had főparancsnoka Joffre tábornok a Vity le Francoisban levő főhadiszállásáról irányította katonáit.

²⁵ Azzal érveltek a racionális felvetése ellen, hogy francia katonától idegen a védekezés, a defenzív jelleg. Valamint valószínűtlennek tartották, hogy a polgári életben elpuhult tartalékos katonákat az első vonalban bevessenek.

²⁶ Ferdinand Foch (1851-1929) 1917-től a francia haderő vezérkari főnöke, majd a szövetséges csapatok főparancsnoka.

²⁷ Ekkor a harmadik hadsereg mögött elhelyezkedő negyedik hadsereg a német csapatok mozgásától függően avatkozik harcba.

Belga haditerv

A Belga Királyság nem játszott a korban kiemelkedő szerepet Európa életében, viszont földrajzi elhelyezkedése miatt kulcsfontosságú volt az első világháború szempontjából. Lipót király 1904-ben szembesült szorult helyzetével berlini látogatásakor²⁸. Tenni viszont nem tudott semmit a hatalmas német birodalom tervei ellen. Nem volt más választásuk, mint semlegességüket hangsúlyozni és ezáltal szövetségeket gyűjteni. Az 1909-ben trónra kerülő Albert is ezt hangsúlyozta ki politikájában és országa külkapcsolataiban.

A mozgósítás után *Selliers* tábornoknak, vezérkari főnöknek 115 ezer katona állt rendelkezésére a hadosztályokban és 70 ezer a helyőrségekben. A tisztikar elég reménytelennek látta a helyzetet, de a király kiadta az utasítást Liege parancsnokának, *Leman* tábornoknak a végső kitartásra. A becsülettel küzdő flamand és vallon seregeknek nem sok esélyük volt a kor legmodernebb fegyvereivel felszerelt német hadsereggel szemben, a dolgukat azonban megnehezítették a hidak felrobbantásával és végső kitartásukkal.

Az angolok expedíciós hadereje

Sokkal fontosabb kérdés volt az események kimenetele szempontjából, hogy hogyan viszonyulnak a kontinensen zajló dolgokhoz a Temze partján Londonban. Az angol hadsereg vezetői a flottaépítés és fejlesztés mellett a szigetországon és a gyarmatokon kívül bevethető expedíciós sereg felállításával készültek az első nagy világégésre. A hat gyalogos és egy lovashadosztályba beosztott mintegy 150 ezer zsoldos és önkéntes²⁹ katona kész volt arra, hogy a kontinensen harcoljon a brit birodalomért.

Annak lehetőségét, hogy jól felszerelt flottájukkal tengeri blokádot vonjanak a német partokhoz és így gazdaságilag gyengítsék az ellenfelet nem vették el, de fontosabbnak tartották az együttműködést a franciákkal. Úgy gondolták, hogy alkalmazkodnak a XVII. haditervben leírtakhoz és az expedíciós sereget Le Havre és Boulogne között teszik partra, és ők ezt követően azonnal csatlakoznak a franciák balszárnyához, négy gyalogos és egy lovas hadosztállyal *French* tábornok irányításával.

Orosz haditervek háború esetére

Az orosz cár, II. Miklós³⁰ rendelkezik korának legnagyobb létszámú hadserege fölött, békeidőben 1,5 millió még mozgósítás után mintegy 4,5 millió katona állt rendelkezésére.

²⁸ II. Vilmos közölte az uralkodóval: „aki egy európai háború esetén nem velem az ellenem van”

²⁹ Ekkor jelentek meg az angol települések utcáin Lord Kitchener mozgósító plakátjai „Your country need you” felirattal. A felhívás eredményes volt, tízezrek jelentkeztek önkéntesnek az angol hadseregbe, melyben a korban egyedülállóan zsoldosok szolgáltak.

³⁰ II. Miklós (1894-1917) az utolsó orosz cár.

Ami az előnye volt a hatalmas tömegnek az volt a hátránya is. A vezénylés és a katonák utaztatása rendkívül lassan haladt. Nem rendelkeztek elegendő jól kiképzett vezérkari tiszttel, ezért bevezették a hadseregcsoportokat (frontokat), amelyben a nyugati hadaknál bevált, önálló vezénnyel rendelkező hadseregeket tömörítették és központi vezetés alá vonták.

Háború kitörése esetén két lehetőséggel számoltak: az „A” terv esetében, amennyiben a németek nyugaton támadnak akkor az első és második hadsereg porosz területeket, míg a harmadik, negyedik, ötödik, nyolcadik hadsereg a Monarchia ellen támad. Minél gyorsabban, a teljes mozgósítás bevétele nélkül.

A második lehetőség a „G” terv volt, amely akkor lépett volna életbe, ha a németek kelet felé támadnak. Ekkor három – három hadsereg védekezett volna a Monarchia illetve II. Vilmos katonái ellen, a teljes mozgósítás befejezéséig, majd támadásba mentek volna át a cári csapatok.

A háború elején számukra kedvezően alakult a hadi helyzet, amelyben jól ismerte fel a lehetőséget *Nyikolaj Nyikolájevics* nagyherceg, a hadsereg főparancsnoka és *Januskevics* tábornok vezérkari főnök: azonnal megtámadták Kelet – Poroszországot és Galíciát. Úgy gondolták a németeket a Visztula mögé, a monarchia katonáit Kárpátok vonulatai mögé szorítják vissza. Majd amikor saját seregük is teljes létszámmal rendelkezésre áll, akkor a fővárosok ellen vonulnak. Ehhez a hadi helyzethez szükség volt a központi hatalmak hibás haditerveire és rossz döntéseik sorozatához, de az orosz hadvezetés jól felismerte a számára legjobb döntést.

A Szerb hadsereg

Mindenképpen szólni kell röviden a szerb csapatokról is, hiszen a háború kezdetén kulcsszerepet játszottak ők is. A haderejük eltörpül a környező országok haderejéhez képest. De a mindössze 200 ezer katona jól kiképzett, elszánt harcos volt, akik a balkán háborúban már harci tapasztalatot is szereztek. A szerb vezérkar főnöke *Putnik* vajda három hadsereggel rendelkezett, melyekbe tizenkét és fél hadosztály tartozott.

A kis hadsereg hadászati koncepciója nem is állhatott másból, mint védekezésből, de ha lehetséges, ellenlökésekkel visszavonulásra készíteni a támadókat. Mindenképpen ki kell tartani addig, amíg az oroszok belépnek a háborúba.

A szerb haderő augusztus 10-ig elfoglalta harci állásait. A főerők Valjevótól Kragujevácától északra a Drina és Morava között állomásozott, még az előre tolt egységek a határok mentén állomásoztak. A Drina felső folyásánál és Macedóniában is állomásoztak csapatok, de a főerők a Monarchia felől várták a támadást a Drina és a Száva mögött.

A haditervekről elmondható, hogy sokáig készültek, és több lehetőséggel számoltak. Érezhető rajtuk, hogy az országok sokáig készültek a háborúra, mindegyikük a támadásban bízott és a győzelem kivívásában, egyikük sem gondolt elhúzódó háborúra.

A haditervek tanulmányozásából kiderül, hogy szövetségesek nagy mértékben számítottak egymás támogatására, megsegítésére.

Az elmélet azonban most is más volt, mint a gyakorlat, és a papíron szép elképzeléseket senkinek sem sikerült megvalósítania.

Felhasznált irodalom:

A nagy háború írásban és képekben
Szerkesztette Lándor Tivadar
Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt. Budapest

A világháború 1914-1918
Szerkeszti: A Magyar Királyi Hadtörténelmi Levéltár
Stadium Budapest 1928 I. kötet

Az egyetemes és magyar hadművészet fejlődése az ókortól napjainkig
Zrínyi Katonai Kiadó Budapest, 1986

Az első világháború és forradalmak képei
Európa Könyvkiadó Budapest, 1977

Balázs József
Az 1914/1918 évi imperialista világháború stratégiájának és taktikájának néhány kérdése
Hadtörténelmi Közlemények XI. évfolyam 1964/ 3 361-388.o

Breit József
A magyar nemzet hadtörténelme CD-rom
Arcanum Digitéka

Galántai József
Az első világháború
Gondolat Kiadó Budapest 1980

Julier Ferenc
1914-1918 A világháború magyar szemmel
Magyar Szemle Társaság Budapest 1933

Magyarország hadtörténete
Főszerkesztő: Liptai Ervin
Zrínyi Katonai Kiadó Budapest 1985

Világtörténelem – SH atlasz
Springer Hungarica 1995

19. századi magyar történelem 1790-1918

Szerkesztette: Gergely András

Korona Kiadó Bp.

20.századi magyar történelem

Szerkesztők: Pölöskei Ferenc, Gergely Jenő, Izsák Lajos

Korona Kiadó, Budapest 1997

20.századi egyetemes történet 1890 – 1945.

Szerkesztők: Diószegi István, Harsányi Iván, Krausz Tamás, Németh István.

Korona Kiadó Budapest, 1997